

Vägra spela spelet

av Bengt-Åke Wennberg

Det finns sociala logiker (spel) som vi alla kan fångas av och som leder till destruktiva utfall

Utfallet kan ändras om vi gemensamt förstår dess natur och hur det uppstår.

Detta är den analys som vi behöver hjälpas åt att formulera i ett demokratiskt samhälle

Fem dagar av tittande på program i SVT2 om Hitler fyller mig med förundran och skräck. Jag förstår hur en utveckling obevekligt kan driva mot en katastrof trots att ingen egentligen vill det. Många deltar med liv och lust i något som visar sig vara oerhört destruktivt och farligt. Utan att de har någon aning om det.

På fint språk kallas detta kontrafinalitet. Kontrafinalitet betyder att det blir precis motsatsen till vad man räknat ut och hoppats på. När man tror att man har kontroll men att det visar sig att skeendet tar sin egen riktning.

Men det finns också en annan ingrediens i Hitlerprogrammen. Det är inte Hitler som styr. Hitler är en opportunist. Han är en liten man och fattar inte mycket. Det blir heller inte som han vill och tror sig förstå när han mediterar i bergen i Bajern.

Vad vi möter i programmen är en beskrivning av processer som "blir till" närmast av sig själva snarare än att de planeras och formas av några mäktiga män. De har en egen kraft – folkets och kollektivets kraft. Den positiva sidan

av detta är det vi kallar demokrati. Den negativa sidan är den som programmen demonstrerar – vanmakten och naiviteten som leder in i totalitarismen.

Katastroferna skapas inte av någon enskild händelse eller enskild person. Skeendet har sin egen logik som leder folket vilse. Just nu är jag oroad över att vi är inne i ett sådant skede i Sverige. Många känner sig obekväma med vad som sker men ingen enskild person, grupp, institution eller politisk makt tycks kunna sätta stopp – lika lite som man kunde hindra Hitler att ständigt förstärka den katastrofala inriktningen på skeendet. Det skeende som ledde alla in i världskriget och därmed förintelsen.

Vi som tror på demokratin tror också på medborgarnas möjligheter att ändra ett skeende. Vi behöver inte några "starka män" eller dominerande ideologier för att samla oss. Vi kan faktiskt tänka själva. Ta eget ansvar och handla så att samhället fungerar bra. I dag låter det som om man inte kan det. Man skyller på regler, bestämmelser, lagar och förordningar som gör att man "måste" göra som man gör. Man måste spela spelet.

Försvarsministern måste glida på sanningen, bluffa, hyckla och skönmåla situationen för att spara 500 miljoner på Försvaret. Hon måste säga att vi kan försvara Sveriges integritet om det värsta skulle hända – trots att det finns många kunniga och insiktsfulla personer som allvarligt tvivlar på det.

Även de som finns i Försvarsmakten. Hon möter demokratiskt motstånd. Hon "måste" därför sjukskriva ÖB, gå runt Förvarsutskottet och det kommande Förvarsbeslutet. Först då kan Anders Borg få ihop den budget som han behöver för att vinna valet. Och Alliansen "måste" vinna valet. Det blir viktigare än Försvaret av Sverige.

Demokrati kräver förtroende för de demokratiska processerna och rättssamhället. Är det sunda resonemang i botten som de flesta kan förstå skall man inte behöva bluffa och skylla på andra för att få ihop en budget. Då kan man rakryggad och tillsammans med företrädare för Försvarsmakten förklara situationen. Då kan man låta oss vara med i diskussionen på lika villkor.

Att vara en skicklig spelare i ett elakt spel, vinna i retoriska debatter och svänga sig inför massmedia borde inte vara någon merit i vårt demokratiska samhälle. Hitler och hans medhjälpare Göbbels var mästare på just detta. Hitlers mål – som han själv stolt proklamerade – var att vara ensam herre på tappan och själv förklara den rätta vägen. Därför måste han förintala alla

andra partier och åsikter. Det lyckades han med och så gick det som det gick. Att bara ha två block är verkligen inte ett steg framåt.

Jag hävdar således med en dåres envishet att det inte är det skenbara innehållet i debatterna – den "rätta" vägen – vi skall lägga märke till utan de spelregler som tycks utveckla sig och som alla fångas i och följer. Det finns goda spel och det finns onda spel. De goda spelen leder till situationer där alla vinner och våra resurser bevaras och förstärks. Dom vi diskuterar med får ett ökat utrymme för att fördjupa och förklara sina åsikter – det tjänar alla på.

Men spel kan också präglas av Win-lose där den ene vinner på den andres bekostnad. Dom andra tystnar, skuffas undan och baktalas. Man blir glad när man vinner debatten så att de andras åsikter inte får något inflytande på vad som händer. Trots att historien visar att man kan ha fel. Hitler var mästare på detta. Han lyckades rent fysiskt ta död på sina åsikt motståndare. I dag har vi mer sofistikerade metoder.

Ingen tror att win-lose är så farligt. Historien visar dock att medverkan i denna typ av spel – även om man bara deltar passivt som alla de tyskar som levde gott ända fram till 1945 och deltog i de stora massmötena och skrek Sieg Heil – leder till katastrof eftersom ett sådant spel aldrig slutar så som man tror. Det övergår till lose-lose där alla förlorar och jorden föröds. Visserligen reser vi oss igen – men är den utvecklingen vi vill medverka till?